

Hedda Giertsen: "K – og måter å forstå drap på". Universitetsforlaget. Oslo. 2000

Hedda Giertsen har skrivit en bok om "K", en man som begått flera dråp. Hon har följt honom under flera års tid; samtalat med honom, med människor han känt privat och med personal som handhaft honom som klient eller patient. Dessutom har hon samlat in polisförhör, domstolsreferat och olika utlåtande från anstalter och sjukhus.

Det är stor utmaning hon åtagit sig. Att följa en person, att analysera ett "case", är en svår forskningsuppgift. Det finns flera fallgröpar. Man skall hålla en mycket speciell relation vid liv under en längre period. Då man skriver skall man hålla en analytisk distans – inte "go native". Vidare är det inte alltid helt lätt att framhålla det generella; det allmänmänskliga genom linsen av en människas liv. Vissa forskare har lyckats: studier som Shaws "The Jack-Roller", Sutherlands "The Professional Thief" och kanske den allra mest glimrande, Klockars "The Professional Fence", har blivit klassiker inom den kvalitativa kriminologin.

Giertsen både lyckas och misslyckas i det hon tagit sig an. Hon lyckas "etnografiskt" i det att hon vidmakthåller en relation under en lång tid, inte ger tappt utan ihärdigt fortsätter att samla in material och bibehåller sin tro på att projektet skall gå iland. I sitt skrivande lyckas hon i det att hon ger läsaren en verklig känsla för det monotona i en vardaglig kriminell karriär. Den klassiska bilden – en uppväxt i marginalen, fattigdom, tattersläkt osv. – fylls med innehåll. Pappan som sitter på anstalt, en mamma som uppfostrar barnen ganska hårdhänt men som samtidigt sliter för att få ihop brödfödan, socialinspektörer som kommer på besök, grannar som uttalar sig osv. Pojken blir till en ung brottsling: ett liv med droger och våld, vistelser på mentalsjukhus och fängelser inleds. Detta skildras inpå bara benen: Detaljer, återupprepningar, empiri från alla håll och kanter ges kring denna livsbana. (Jag skall återkomma till andra förtjänster mot slutet av recensionen.)

Samtidigt är *K – og måter å forstå drap på* inte en helt igenom lyckad fallstudie. Avsaknaden av en röd tråd, den analytiska splittringen gör läsaren förvirrad. Man frågar sig ibland vad avhandlingens handlar om och också *hur* den analyserats.

Av titeln att döma skall avhandlingen dels behandla K, dels "måter at forstå drap på". Det handlar för det första inte bara om K: det handlar t ex också om hans mor, om otaliga studier som inte integreras i analysen. För det andra får de dråp K begått relativt lite utrymme. De beskrivs kort i ett första kapitel, sedan återvänder man inte till dem förrän i kapitel 7 (sid. 284). De försvinner igen i kap 8 (ett långt kapitel) och man återser dem först i ett kort slutkapitel. Det här ter sig kanske som petiga kommentarer – det kanske bara handlar om en dåligt vald titel? Egentligen var kanske avsikten att skildra K:s biografi? Men Giertsen skriver uttryckligen att så inte var fallet. Att skriva en biografi var den ursprungliga planen men denna valdes bort för att författaren ville inkludera omgivningen. Men det kan väl göras även i en biografi? Det författaren förklarar att hon gör och vill undersöka är istället förklaringar till drap, vilket också möjliggör att hon kan fortsätta att skriva om K:s liv – något som hon lovat. Man undrar om detta löfte spelat in för den motsägelsefulla presentationen i förhållande till innehållet. Har det funnits dubbla intentioner? Trots författarens försäkringar om att detta inte är en biografi framstår alltså boken i långa stycken som just detta. Avhandlingen är t ex kronologiskt ordnad: Kap 3 Barndom (1950talet till 1968), Kap 4. Institutionerna mobilseras (1968 till 1971), Kap 5 Strafferettsapparatet tar över (1971 till 1975), Kap 6 Voldens hverdag (1975 till 1986).

Den andra huvudfrågan gäller *hur* – utifrån vilket prisma – materialet analyserats. Författaren pendlar mellan två *forskningsperspektiv*. I den ena, den som är tillämplig på

en biografiska ansats vill man visa hur det verkligen var. Man använder sina intervjuer, sitt registermaterial, tidningsurklipp etc. för att rekapitulera verkliga händelser, relationer, känslor osv. En helt annan analytisk ansats handlar om att studera hur sådana händelser, relationer eller känslor *beskrivs*. Det är *sättet att tala om* dem som är intressant. I det inledande kapitel ges formuleringar som syftar till denna senare form av analys, dvs. hur saker *beskrivs*. Författaren deklarerar att hon vill undersöka vilka förklaringar som *tillskrivs* K:s drap: av honom själv, olika myndighetsrepresentanter, grannar, släktingar osv. En tradition, som ägnar sig åt exakt detta är studiet av *Accounts* som Scott och Lyman (1968) introducerade i en inflytelserik artikel som publicerades för några decennier sedan. De syftade på språkliga yttringar som används för att reparera brott eller tveksamheter under en interaktion. Genom "redovisningen" (den svenska kommunikationsforskaren Viveka Adelswårds översättning av begreppet) – dvs. av ursäkter och förklaringar – neutraliseras det besvärande i situationen, eller det icke samhälleligt accepterade i handlingen. Senare forskare som Buttny har använt begreppet i en än vidare betydelse: för att undersöka hur människor tolkar sig själva och andra. Det finns en uppsjö av empiriska studier från detta perspektiv, med olika preciseringar och betoningar.

Sådana undersökningar visar vilken sorts kunskap som används för att tolka händelser, människor eller situationer. På medeltiden kanske man tolkade dråp som utslag av djävulens krafter, runt detta sekelskifte hade många hänvisat till generna. I vår tid konkurrerar framförallt psykologiska med sociala eller kulturella förklaringsmodeller, även om de biologiska förklaringsmodellerna återigen försöker göra inbrytningar. Jag tror att analysen hade förbättrats och preciserats om författaren använt något ur denna "account - tradition". Oavsett vilket: Problemet är att ibland appliceras något liknande: författaren skriver om språk, "tillskrivna förklaringar" och "framställningar". På ett ställe noteras att K berättar om ett drap som en "historia med fart och spänning". Oftast tolkas dock intervjuvar som faktiska återgivningar av olika situationer, människor, känslor. I ett sammanhang behandlas frågan om identitetens betydelse för den fortsatta kriminaliteten och Giertsen fastslår: "K ville vara det han hade varit och den han var. Han ville inte förändra sig. Han ville inte ge avkall på det han lärt sig i sina 13 år, som också var det som skulle til för å klare seg, som mann, i det miljøet han hade vokst op i." (sid. 216). K tycks också lägga vidare stor vikt vid tataridentiteten. Dessa förslag om identiteten som förklaring hade varit ett möjligt perspektiv som författaren kunde koncentrerat sig på – men det hade betydtt att avhandlingen lagts upp på ett helt annat sätt. I en "Account-influerad" tradition hade hon emellertid istället utforskat hur K själv *använde* identiteten som förklaring. Hur, när och i vilket sammanhang hade t ex kunnat preciseras.

I en framställningsanalys är det väsentligt att vara medveten om vem som sagt vad och att reflektera kring syftet med utsagorna. Detta är Giertsen medveten om – hon citerar olika forskare som kommenterat saken och påpekar t ex själv "Ofte er det slik at vi leter etter likheter, prøver å finne paralleller for å få et fenomen noe mer bekreftet og befestet. Men i dette tilfellet er det nettopp mangelen på samsvar mellom politiets og Ks framstilling som er ioynefallende og blir viktig, – fordi de forskjellige fremstillingene åpner for forskjellene i politiets og Ks tankemåder of verdener." (sid. 426). Här framgår det tydligt att material (dokument, tal, bilder) säger olika saker utifrån vilka intressen de producerats och beroende av vilken publik de vänder sig till. Denna insikt tycks dock ofta bara vara teoretisk- den integreras i allmänhet inte i analysen. Även om det här och var noteras att källor som protokoll från olika institutioner säger olika saker skulle boken vunnit

på en mer konsekvent hållning i frågan. Här finns ju uppenbara olika institutionella diskurser: psykiatrins, rättsväsendets, socialvårdens mm.

Jag är inte metodologisk purist – jag tycker att man i viss mån kan blanda sina perspektiv. Men det blir bättre om man väljer ett. I denna bok är det emellertid som om författaren valt – i stort sett – att i görlligaste mån söka återge en sann bild av K:s liv, samtidigt som det vid upprepade tillfällen fastställs att så kan man inte göra.

Ett kapitel – där frågan om determinerat eller viljestyrt tas upp – återger i huvudsak diskussioner och referat av studier och teori. Problemet är att de i långa stycken står fria från återkopplingar till K. Varför ägna fyra sidor åt Knivjunkarna i Finland mellan 1760-1860? Studie efter studie gås igenom på detta sätt från Grönland, Italien, Tyskland och Frankrike utan att poängen blir klarare. Dessutom kommenteras teorier eller teoriskapande studier av Katz, Ricoer, Foucault, Österberg och Bourdieu. Även om frågan om determinism är intressant är den i huvudsak filosofisk – och dessutom omöjlig att lösa. Och är det en uppgift för avhandlingen? Man blir, som läsare, inte klok på vilken funktion kapitlet har i boken. Reflektar de många referaten måhända en avhandlingsångest? Det hade varit bättre att integrera de olika studierna/teorierna för att tolka det egna materialet.

Hedda Giertsen skall ha en eloge för sitt mod att satsa på en så svår och ovanlig forskningsuppgift. Hon har samlat in ett stort material kring sitt fall och visar på en bred inläsning på sitt område. Problemen är att hon inte sovrat tillräckligt i vare sig materialet, i de studier, eller de teorier hon refererar – med en mer analytiskt samlad ansats hade arbetet förbättrats väsentligt.

Jag vill dock avsluta min något kritiska recension med några positiva omdömen – och dessa är väsentliga. Vi ges en detaljerad bild av blandningen av viljan att avbryta en kriminell karriär och den nästan trotsiga kvarhållandet av densamma samt blandningen av monotoni i en klassisk berättelse av ett liv som kriminell och historier som vill åter skapa dråpligheter, dramatik och spänning. Vi ges också – oavsett om detta varit din avsikt eller ej – en bild av de svårigheter som övervakare, fosterföräldrar och socialarbetare kan ha. Denna ges inte på ett abstrakt och överslättande sätt utan genom att konkreta och specifika händelser skildras i olika steg. Hur välvilliga vissa än är, är uppgiften att tackla problembarn- och ungdomar inte enkel. Många åtgärder som vidtogs för K:s räkning verkar vara av det slag Emerson kallar *Last resorts* – dvs. inte den föredragna lösningen utan en lösning som representerar en sista utväg då man inte hittar andra alternativ.

Vi sociologer och kriminologer är ofta kritiska och ironiska i våra skrivelser kring den välmenande välfärdsapparaten – vi har visat dess många misslyckanden och talat om makt förklädd till välvilja – men hur skall de enskilda yrkesutövarna göra med ostyriga barn och ungdomar? Detta var en av många tankar som denna bok gav upphov till.

Malin Åkerström
Lunds universitet

Brandon C. Welsh, David P. Farrington & Lawrence W. Sherman: "Costs and Benefits of Preventing Crime". Crime and Society, Westview Press, Colorado, 2001. 289 sider.

I USA, Canada og England har der været en stigende interesse i at fastslå den økonomiske værdi af kriminalitetsforebyggelsesinitiativer via costbenefitanalyser. I bogen "Costs and Benefits of Preventing Crime" redegøres for og vurderes den eksisterende viden om økonomiske 'costs' og 'benefits' ved kriminalitetsforebyggelsesprogrammer, et emne der ikke har været særlig studeret hidtil. Bogen informerer om nyere forskningsresultater, diskuterer internationale politiske perspektiver og præsenterer en agenda for fremtidig forskning og udvikling af økonomiske analyser af kriminalprævention. Bogens empiri stammer fra USA, Europa og Australien. Bogen er udsprunget af en 2-dages workshop om 'costs' og 'benefits' ved kriminalitetsforebyggelse, som blev afholdt på University of Maryland i marts 1999.

De costbenefitstudier der har været udført gennem de sidste 20 år, har demonstreret, at mange forskellige kriminalitetsforebyggelsesstrategier (som fx tidlig barndomsintervention, situationel forebyggelse og behandlingsprogrammer for gerningsmænd) er lovende og rentable ved at de reducerer økonomiske udgifter associeret med kriminalitet.

Den mest overbevisende måde at evaluere kriminalitetsforebyggelsesprogrammer er via det randomiserede eksperiment "the gold standard". Dette design fordrer dog et stort antal kontrolenheder, hvilket normalt kun er muligt på individniveau, og ikke når det drejer sig om geografiske områder, skoler, fængsler o.lign. Når det gælder større enheder, som de ovenfor nævnte, er før- og eftermålinger i forsøgs- og kontrolområder sammen med statistisk kontrol af fremmede variabler den bedste målemetode. I bogen argumenteres for et behov for mere brug af eksperimentelle forskningsdesigns, især randomiserede eksperimenter, når programmer evalueres.

England var først med at formalisere kriminalitetsforebyggelse, da de i 1966 oprettede "The British Standing Committee on Crime Prevention" i Home Office. Danmark var derimod det første land, der oprettede et nationalt kriminalpræventivt råd. Det skete i 1971, og i de følgende år fulgte flere andre europæiske lande efter. I dag har mange lande organiseret kriminalpræventive kontorer, råd o.lign., men kun få af disse benytter sig af costbenefitanalyser. Bogens forfattere mener, at alle lande bør opbygge et nationalt kriminalitetsforebyggelseskontor, som skal yde teknisk assistance og finansiering til lokale kriminalitetsforebyggelsesprogrammer, støtte en bred implementering af programmer, der i mindre forsøgsområder har vist sig at være effektive, samt udføre evalueringer og økonomiske analyser.

I costbenefitanalyser er det vigtigt at identificere og værdibestemme 'costs' og 'benefits'. Der findes i dag ikke nogen form for standardformular over hvilke beløb, der skal inkluderes, og hvilke der skal ekskluderes i analysen. Navnlig 'benefits'-delen er svær at beregne og stiller krav til programmets evaluator, da det for de fleste kriminalitetsforebyggende strategier gælder, at 'costs' er synlige, mens 'benefits' er relativt skjulte. Fremtidig forskning i økonomisk evaluering af kriminalitetsforebyggelsesprogrammer bør omhandle standardisering af målinger af 'costs' og 'benefits'. Det er ønskværdigt at få udviklet en standardliste over alle de 'costs' og 'benefits', der skal måles på som led i et kriminalitetsforebyggelsesprogramms costbenefitanalyse. I denne liste bør bl.a. medtages kriminalitet og lovovertrædelser, misbrug, uddannelse, arbejdsituation og sundhed. I den forbindelse er det vigtigt at overveje, hvordan man i en økonomisk analyse inkluderer marginale 'costs' og 'benefits', som fx at låne penge til investering i større projekter,

og hvordan man takserer u håndgribelige 'costs' for ofre (svie og smerte, tab af livskvalitet osv.). Det kan forekomme, at et programs fulde 'costs' ikke fremlægges, fordi 'costs' ofte opgøres retrospektivt og ikke under implementeringsfasen. Et andet problem er, at der ikke bliver redegjort for mange side-"benefits" og at "benefits" som ikke er kriminalitetsreducerende tenderer til at blive estimeret forsigtigt. Bogen tager også fat på spørgsmålet om, hvad et menneskeliv er værd, i den forstand at den problematiserer det vanskelige i at vurdere og værdisætte 'benefits' af forebyggende interventionsprogrammer.

Kriminalitetsforebyggende programmer kan give vigtige økonomiske 'benefits' udover at de reducerer kriminalitet (fx at programmets målgruppe gør mindre brug af det sociale system, end de gjorde før programmet), hvilket kan udgøre en substantiel del af programmets totale 'benefits'. Dette nødvendiggør altså førnævnte standardprogram.

Forfatterne mener, at regeringskontorer, stiftelser, private organisationer og andre, der finansierer kriminalitetsforebyggelsesprogrammer, bør gøre fremtidig finansiering betinget af en indbygget evalueringskomponent, der inkluderer en vurdering af programmets økonomiske 'costs' og 'benefits'.

I bogen skitseres costbenefitanalyser af 3 kriminalitetsforebyggelsesstrategier: udviklingsmæssig forebyggelse (dvs. tidlig barndom og familie), situationel forebyggelse og rehabiliteringsrelateret forebyggelse. Alle de 3 analyserede strategier har vist sig at være rentable ved: færre lovovertrædelser, færre ofre for forbrydelser og forbedringer i områderne uddannelse, helbred og arbejde. For situationel forebyggelse og rehabiliteringsrelateret forebyggelse viste analyserne, at 'benefits' overstiger 'costs' på kort sigt, mens 'benefits' ved udviklingsmæssige forebyggelsesprogrammer ofte først overstiger 'costs' på mellem eller langt sigt. Det er en udbredt erfaring, at mange initiativers hovedbenefits finder sted over en længere periode, og dette er en af de største udfordringer i forhold til den måde, som mange systemer 'tænker'; der 'tænkes' kortsigtet og i løsninger, som giver hurtige og målbare resultater. Nogle af bogens forfattere benytter dette som argument for, at man bør benytte eksisterende erfaringer, når nye kriminalitetsforebyggelsesinitiativer skal udvikles. De understreger nødvendigheden af at indsamle information om, hvad der virker, og i hvilken kontekst det virker, idet man ikke blot kan dublikere et succesfuldt program og implementere det et andet sted.

Endelig er det værd at understrege, at udviklingsmæssig forebyggelse og i en vis udstrækning også rehabiliteringsrelateret forebyggelse skaber vigtige økonomiske 'benefits' udover at reducere kriminalitet.

Situationel kriminalitetsforebyggelse defineres som: en præventiv tilgang, som ikke handler om forbedring af samfundet eller dets institutioner, men blot om at reducere mulighederne for kriminalitet. I den forbindelse er det vigtigt at fremhæve to vigtige mulige sideeffekter ved situationel kriminalitetsforebyggelse, nemlig 'displacement of crime' og 'diffusion of benefits'. 'Displacement of crime' refererer til de tilfælde, hvor kriminaliteten begås alligevel, blot på et andet sted. 'Diffusion of prevention benefits' er den proces, hvor virksomme kriminalpræventive resultater af 'egen drift' spredes til andre områder, hvor der ikke er implementeret forebyggende foranstaltninger, dvs. den modsatte effekt end 'displacement of crime'.

I et af bogens kapitler evalueres to velkendte tidlige barndoms interventionsprogrammer: "Elmira Prenatal-Early Infancy Project" (PEIP) og "Perry Preschool project", det første fandt sted i slutningen af 70'erne og det sidstnævnte i midten af 60'erne. "Elmira PEIP" er et hjemmebesøgsprogram rettet mod spædbørn og deres mødre, hvor man gav

mødrene forældreundervisning og understøttelse fra før barnets fødsel til barnets to års alder. "Perry Preschool project" er et program som tilbød skoleforberedelse til 3 og 4-årige børn i 2 1/2 timer om dagen, 5 dage om ugen i 7 måneder, sammen med ugentlige hjemmebesøg af barnets lærer.

Kapitlets forfattere opstiller 5 præmisser, som må være opfyldt før en costsavinganalyse kan udføres på et sådan interventionsprogram: Evalueringen skal have et eksperimentelt design, dvs. der skal være en kontrolgruppe; datastørrelsen skal være tilstrækkelig stor, til at forskelle mellem behandler- og kontrolgruppen er synlig ud fra statistiske metoder; der må ikke være for stort frafald af deltagere; programmets potentielle 'benefits' som fører til besparelser af 'costs', skal måles i evalueringen; endelig skal der følges op på forsøgspersonerne på langsigt, hvis besparelserne skal måles fuldkomment.

Tidlig barndom interventionsprogrammer genererer mindst 4 typer signifikante besparelser: forøgede skatteindtægter, formindskede understøttelsesudgifter, reducerede udgifter til uddannelse, helbred og andre servicetyper (fx særundervisning, skadestuebesøg og ophold på krisehjem), samt færre strafferetslige udgifter. Over halvdelen af besparelserne stammer fra færre udgifter i form af understøttelse til mødrene. Programmet er målrettet højrisiko familier, og der er ikke besparelser at hente, når det implementeres i lavrisiko familier. Når det gælder højrisiko familier er besparelserne endnu større, end analyserne viser, idet 'benefits' (fx reduktion af tilfælde af børnemishandling og -forsømmelse) ikke er medtaget i beregningen. "Elmira PEIP" programmets 'costs' finder sted på interventionstidspunktet, mens besparelserne som resultat af interventionen strækker sig langt ud i fremtiden, idet mange af besparelserne er resultat af mødrenes ændrede adfærd. For "Perry Preschool" programmets vedkommende overstiger besparelserne først udgifterne, når børnene nær 21-års alderen, dels fordi udgiften pr. deltager er væsentlig højere i dette program sammenlignet med "Elmira PEIP" programmet, og dels fordi besparelserne i dette program vedrører barnet og ikke familien, og derfor opnås besparelserne først, når barnet overgår fra at være ung til at være voksen. Forfatterens analyser viser altså, at selvom 'costs' tilgår regeringen på det tidspunkt programmet finder sted, viser besparelserne sig først efter en rum tid, og endvidere genererer hjemmebesøgsprogrammerne besparelser hurtigere end preschoolprogrammerne.

Bogen identificerer forebyggelsesprogrammer der både reducerer kriminalitet og sænker programmets totale omkostninger, og der drages to konklusioner: at nogle forebyggelses- og interventionsprogrammer både virker og sparer flere penge end de koster, og at næsten alle ungdomskriminellebehandlingsprogrammer producerer betydelige 'benefits' per dollar 'cost'. I øvrigt fremhæver bogens forfattere, at programmer designet til ungdomskriminelle giver det største og mest konstante økonomiske udbytte.

Forfatterne konkluderer, at udfordringen for fremtiden er at finde programmer, der passer til den aktuelle målgruppe, og at få implementeret programmerne med succes, for forebyggelse eller intervention virker ikke bare. Og i processen med at udfinde de bedst virkende programmer er det nødvendigt at have evalueringer og costbenefitanalyser at forholde sig til.

I bogen stilles spørgsmålstegn ved, hvor ofte nytten ved at forebygge kriminalitet og kriminel adfærd overstiger ressourcerne brugt på at forebygge eller kontrollere kriminalitet, og artiklerne er for de flestes vedkommende interessante, ligesom det er rart, at bogens empiri er hentet på tværs af kontinenterne. Inden for området kvalitative forebyggelsesprogrammer mangler vi fyldestgørende målemetoder, og det er derfor udmærket

med denne bog at få nogle bud på målemetoder, om end det ikke er helt vanligt at måle kvalitative forebyggelsesprogrammer via costbenefitanalyser. Bogen er anbefalelsesværdig for folk, der interesserer sig for, hvordan man kan måle effekten af kvalitative forebyggelsesprogrammer.

Charlotte Mathiesen

Det Kriminalpræventive Råd

Malcolm M. Feeley and Edward L. Rubin: *Judicial Policy Making and the Modern State*. How the Courts Reformed America's Prisons. Cambridge Criminology Series, Cambridge University Press, 1998. Paperback edition, 2000; 490 sider.

Malcolm M. Feeley og Edward L. Rubin har med *Judicial Policy Making and the Modern State* skrevet en bog, som vil kunne få en del op af stolene, og som vil give alle læsere – både dem der står, og dem der stadig sidder ned – værktøj til at begribe og behandle, hvordan ret anvendes, og hvordan ret skabes. Bogen inspirerer til nye måder at behandle domstolsadfærd på og til nye måder at anskue, hvad retlig legitim adfærd er. Jeg tror, at enhver, som beskæftiger sig med domstole, vil se flere forhold med andre øjne efter at have læst denne bog. Forfatterne udlægger til tider meget indviklede tankegange, men bogen er alligevel til at læse, hvad enten man har kendskab til emnet eller ej.

Judicial Policy Making and the Modern State handler, som titlen indikerer, om judicial policy making. Forfatterne forklarer, at "Policy making, by a judge or anyone else, is the process by which officials exercise power on the basis of their judgment that their actions will produce socially desirable results" (side 5). Bogen tager afsæt i et studie af en særlig gruppe sager ved de føderale domstole i USA i perioden 1965 til 1990'erne. Sagerne er kendt under betegnelsen *fængselsreformsagerne*. Sagerne ændrede den juridiske afstandtagen fra at gribe ind i fængslernes administration og reformerede samme ved at erklære ikke kun enkelte fængsler, men fængselsadministrationer over hele landet for forfatningsstridige og ved efterfølgende at sørge for, at nye regelsæt og standarder i administrationen af fængslerne blev udarbejdet og implementeret. De færreste vil betvivle, at policy making faktisk fandt sted i disse sager, og de danner derfor en fin ramme om den nærmere undersøgelse af, hvorledes judicial policy making finder sted.

Bogen består af to dele. Den første del beskriver reformbevægelsen og giver en fyldig gennemgang heraf ved fem repræsentative tilfælde; Arkansas og Texas som klassiske tilfælde af judicial policy making og Colorado Penitentiary, The Santa Clara Jails og Marion Penitentiary som tre varianter heraf. Hvert tilfælde er behandlet på baggrund af interviewmateriale, arkivmateriale og andet tilgængeligt skriftligt materiale og er fremstillet i en inspirerende form. Policy perspektivet dikterer et bredere fokus på den sammenhæng, hvori sagerne foregår, i stedet for et mere isoleret fokus på afgørelserne, som de fremstår skriftligt, som de appelleres, afgøres på ny og så videre. Fremstillingen af de sager, som inddrages i bogen, indeholder således ikke blot domstolens officielle afgørelser, men også optakten, begivenheder uden for domstolens regi, domstolens aktiviteter mellem afgørelserne, forhandlingerne mellem parterne m.v. Fremstillingerne afviger således fra en traditionel juridisk fremstilling. Forfatterne skriver herom at: "...it is these descriptions [af den bredere sammenhæng], not the appellate court decisions studied in law school, that constitute the real 'cases' of the modern era" ... "These extended

cases are the real source of insight into modern law. They represent the complex process by which grievances are perceived and articulated, and by which law is mobilized, applied, reconceived, and understood" (side 29). Selvom bogens måde at fremstille sagerne på, på det nærmeste er dikteret af forfatterens ambitioner i bogen, er de overbevisende i følgende anbringende: Det er berigende at inddrage den sammenhæng, retsafgørelser udspringer af og bliver løst i. En mere fremtrædende rolle af fremstillingsformen i beskæftigelsen med retsafgørelser vil kunne medføre en mere nuanceret forståelse af afgørelserne og samtidig en forståelse, som ikke kun har sin støtte i en retsdoctrin, men også i andre doktriner.

Bogens anden del udgøres af to ambitiøse projekter, det første deskriptivt og det andet normativt. Det første går ud på, gennem en analyse af fængselsreformsagerne, at redegøre for, hvordan judicial policy making finder sted, trin for trin. Fremlæggelsen baseres på en klassisk policy making model, hjulpet på centrale punkter af en hermeneutisk anskuelse og af 'incrementalism'. Forfatterens udlægning af judicial policy making og analysen af fængselsreformsagerne finder sted over det meste af bogen, hvilket betyder, at det til tider kan være svært at overskue hele billedet.

En bestemt del af forfatterens udlægning af judicial policy making processen er af særlig interesse. Det drejer sig om bogens forklaring og redegørelse af, hvordan ny ret (doctrin) skabes i domstolene; en aktivitet som for Feeley og Rubin er selve essensen af judicial policy making (side 210). Forfatterne har her formået at indpasse retlige faktorer *sammen med* en række andre relevante faktorer i en konsistent beskrivelse af, hvordan ret anvendes, og ny ret skabes. Forfatterne er hverken faldet for fristelsen til at lade retlige faktorer overskygge billedet eller for fristelsen til at lade retlige faktorer blive overskygget. I stedet har de med deres forklaring og redegørelse formået at bygge bro mellem retlig og faktisk adfærd og har derved gennemført en meget vanskelig retssociologisk (-politologisk) balancegang. Modellen for, hvordan ret skabes, består af de fire hjørner: doctrin, dommernes personlige holdninger, dommernes indsats for at integrere doctrin og deres personlige holdninger samt en koordinerende indsats horisontalt (eller vertikalt) mellem dommerne. Feeley og Rubin fokuserer på dommernes institutionelle rolle som retsanvendere som en vigtig ramme for at forstå retsskabelsesprocessen.

Bogens anden del fortsætter med det normative spørgsmål, om hvorvidt dommernes adfærd i fængselsreformsagerne var retlig og politisk legitim. Bogens påstand er, at dommernes retsskabende adfærd i reformsagerne var såvel politisk som retlig legitim. Feeley og Rubin argumenterer herved for, at judicial policy making, som ellers almindeligvis bliver beskrevet som illegitim retlig adfærd – som en anomali, fungerer inden for *the rule of law*. Konsekvensen er et evolutionsperspektiv, hvor dommernes retsskabende virksomhed kan anses for at være retlig legitim.

Forfatterens påstand er, temmeligt forenklet, at den interne dynamik, som finder sted, når dommerne skaber ny ret (koordinationsprocessen), opfylder de behov, som *the rule of law* opstiller. Når dommere agerer, gør de det inden for rammerne af deres institutionelle rolle. Denne institutionelle rolle både styrer og begrænser dommernes adfærd. Da koordineringsprocessen netop finder sted inden for rammerne af dommernes institutionelle rolle, påstås judicial policy making at finde sted inden for rammerne af *the rule of law*. Det spændende her er særligt, hvordan der knyttes en forbindelse mellem *the rule of law* og dommernes institutionelle rolle.

Forfatterne argumenterer stærkt for deres påstand, dels igennem en overbevisende

forbindelse til institutionalisme og dennes regulerende (eller begrænsende) betydning og dels ved en forbindelse til tankegangen i autopoietisk ret. Jeg mener dog, at forfatterens påstand er angribelig på grund af dens svære anvendelighed. Hvis man skal følge forfatterens påstand, vil det være meget vanskeligt at fremkomme med retsvidenskabelige udsagn, da sådanne i givet fald må skulle inkludere en noget tåget intern dynamik i en koordineringsproces, hvilket ikke er nogen let størrelse at arbejde med.

Det er dog på ingen måde afgørende for bogens læsværdighed. Særligt i to henseender mener jeg således, at bogen i nordisk sammenhæng kan være til stor gavn. For det første bliver det vist og forklaret, og overbevisende tilmed, at dommere fungerer i en institutionel rolle, og at styrende for dommers aktivitet er, hvad der er passende adfærd i denne rolle, snarere end hvad der er passende adfærd for den enkelte dommer. Når dommere er på retligt uberørt territorium, er de derfor ikke uden for styring; de er stadig underlagt og styret af en fælles norm om, hvad der er passende dommeradfærd. Fremhævelsen af dommers institutionelle rolle i denne sammenhæng er innovativ og har mange ligheder med retningen 'new' *institutionalism* (Powell og DiMaggio (ed.), *The New Institutionalism in Organisational Analysis*, The University of Chicago Press, 1991). Man savner dog, at forfatterne havde gjort forbindelsen til 'new' *institutionalism* mere tydelig. For det andet kan bogen være til stor gavn, fordi det på elegant vis vises og forklares, hvordan dommers retlige adfærd er styret og afgrænset af væsentligt flere og andre normer end retlige. Dette er ikke nogen ny observation, men den er overbevisende.

Rasmus H. Wandall
Københavns Universitet

Eugene McLaughlin & John Muncie: The Sage Dictionary of Criminology. SAGE Publications, 2001.

McLaughlin og Muncie har samlet og redigeret et udmærket kriminologisk leksikon, der indeholder over 250 opslagsord. I leksikonet kan man fx læse om almene kriminologiske begreber som 'rehabilitation', 'social control', 'incapacitation' og 'deviance'.

Foruden de almene kriminologiske begreber indeholder leksikonet også teoretiske begreber (fx 'anomie', 'differential association' og 'techniques of neutralization'), metodiske begreber (fx 'causation', 'cohort studies' og 'participant observation') og videnskabsteoretiske begreber (fx 'conflict theory', 'functionalism' og 'interactionism').

Der er skrevet 1-1½ side om hvert opslagsord. Teksten er skrevet af 69 teoretikere og praktikere inden for kriminologi – de to redaktører, McLaughlin og Muncie, inklusiv.

Der listes desuden for hvert opslagsord en række begreber, som har med emnet at gøre, og som kan findes andetsteds i leksikonet. Når man fx har læst teksten om 'stigma' henvises til begreberne 'deviance', 'deviancy amplification', 'labelling', 'moral panic', 'radical non-intervention', 'recidivism', 'scapegoating' og 'social censure'.

Efter selve omtalen af begrebet anbefales en række artikler og bøger inden for området. Ved opslaget af begrebet 'labelling' anbefales det bl.a. at læse Becker, Erikson og Lemert (inklusive titel på bog/artikel, udgivelsesår og –sted.)

Bagest i ordbogen findes et emneindex og et navneindex, hvilket også gør ordbogen meget brugervenlig.

Ordbogen kan, som supplement til lærebøger, især bruges af studerende med interes-

se for kriminologi som introduktion til emnet. Ordbogen kan imidlertid også bruges af kriminologer som et opslagsværk, når man har brug for at vide hvilke teoretikere, der har skrevet om et bestemt emne.

Ordbogen kan især anbefales pga. henvisninger til litteratur og de udmærkede index.

Susanne Clausen

Justitsministeriet, Danmark

Dr. Gerhard Grüner: Über den Mißbrauch von Mitwirkungsrechten und die Mitwirkungspflichten des Verteidigers im Strafprozeß. Schriften zum Prozessrecht, Band 157, Duncker & Humblot GmbH, Berlin 2000. ISBN 3-428-10111-1. 277 s.

Den föreliggande boken är författarens doktorsavhandling, som under sommarterminen 1999 lades fram för granskning vid den juridiska fakulteten vid tekniska universitetet i Dresden. Boken fokuserar på den tyska problematiken kring försvarsadvokatens¹ möjligheter att missbruka sin rätt att medverka i utformningen av straffprocessen samt på försvarsadvokatens skyldigheter att medverka i processen.

I bokens första del behandlar författaren den tudelade ställning som försvarsadvokaten enligt den tyska straffprocessrätten har. Det gäller dels försvarsadvokatens ställning som processsubjektets, den åtalades, biträde (*Prozeßsubjektgehilfe*) och dels hans ställning som en del av rättsmaskineriet (*Organ der Rechtspflege*). Författaren redogör för försvarsadvokatens roll i ljuset av historien samt för det nätverk av växelverkan som består av den straffprocessuella lagstiftningen, den av domstolarna utövade legislativa verksamheten och de advokatetiska reglerna, som utgör en del av normerna som binder försvarsadvokater (*Standesrecht*).

Försvarsadvokatens roll som *biträde för den åtalade* följer av den subjektställning som den åtalade har i den tyska straffprocessen. Subjektställningen är ett uttryck för kravet på rättvis rättegång och då försvarsadvokaten biträder processsubjektet i kampen för rättvisa utgör han en *processuell och social motvikt* mot statsmaktens inkvisitoriska roll. Författaren belyser den misstro som i Tyskland av hävd riktas mot försvarsadvokaten: Han ses som ett främmande element i den inkvisitoriskt upplagda straffprocessen, som leds av domaren och i vilken åklagaren som "världens objektivaste myndighet" tillvaratar den åtalades intressen. Denna tankegång har tidvis gått så långt att försvarsadvokatens roll i sin helhet ifrågasatts. I synnerhet engagerade försvarsadvokater misstänks också lätt för medbrottslighet med sina klienter. Denna misstro nådde sin kulmen i samband med processerna mot RAF-terrorister² under 1970-talet. Försvarsadvokaterna beskyldes då för att sympatisera med sina huvudmän och att till följd av detta göra sig till medbrottslingar. Försvarsadvokatens processuella befogenheter inskränktes t.ex. så att han i extremfall kan förvägras kontakt med sin klient (*Kontaktsperrengesetz*).

I sin kapacitet som *del av rättsmaskineriet* skall försvarsadvokaten inte vara den åtalades ensidiga intresseföreträdare, utan han skall behålla "en märkbar distans till den åtalade". Försvarsadvokaten som ensidig intresseföreträdare, såsom hans roll är utformad t.ex. i Österrike – och av de nordiska länderna i Finland och Sverige – avfärdas som blåögdhed. Inställningen är förstäelig i synnerhet mot bakgrunden av misstron mot försvarsadvokater. Följden blir stränga krav på vem som får tillstånd att utöva advokatycket och därmed fungera som försvarare. Den tyska författningsdomstolen har bl.a. karaktäri-

serat advokatycket som ett statligt bundet förtroendemandat. Också advokatetikens regler har i uppgift att garantera att försvarsadvokaten integreras i straffprocessen som en trovärdig funktionär, som bär sin roll seriöst och som inte med sin verksamhet förhindrar processförloppet. De närmare bestämmelserna om tillåtet förfarande för försvarsadvokater återfinns därför inte i processlagstiftningen utan i de advokatetiska reglerna.

Till vissa delar har den tyska institutionen med försvarsadvokaten som en del av rättsmaskineriet likhet med dansk och norsk straffprocessrätt: I och med att försvarsadvokaten förväntas vara objektivare än en ren intresserepresentant för den åtalade, åtnjuter han ett visst förtroende inom domstolsväsendet. Försvarsadvokaten kan t.ex. under processens gång antingen av åklagaren eller domstolen tilldelas information som han inte har rätt att uppenbara för sin klient (*Informationssperre*). Varken den finska eller svenska processrätten känner till en dylik konstellation.

Författaren redogör noggrant för de teoretiska ansatserna att klarlägga försvarsadvokatens roll samt förhållandet mellan processlagstiftningen och advokatetikens regler. Den vetenskapliga diskussionen om ämnet sammanfattas smidigt. Även om gränserna mellan dels försvarsadvokatens roll som biträde för sin klient och dels som en del av rättsmaskineriet är vag, utgör utredningen av den tudelade rollen ett utmärkt underlag för att förstå rollfördelningen inom den tyska straffprocessrätten samt diskussionen som följer av denna.

Bokens andra del behandlar försvarsadvokatens möjligheter att missbruka sin rätt att medverka i utformningen av straffprocessen. Skepsisen mot försvarsadvokaterna kommer tydligt fram, det talas om missbruksproblematik (*Mißbrauchproblematik*). Flera av de begränsningar i försvarsadvokaternas befogenheter, som uppkommit antingen genom lagstiftning eller rättspraxis, har sina rötter i erfarenheterna från processerna mot medlemmar i kommunistiska sammanslutningar och RAF-terrorister. Enligt tysk uppfattning passar försvarsadvokatens aktiva medverkan i straffprocessen helt enkelt inte in i den inkvisitoriska processmodellen. Att problematiken koncentreras på försvarsadvokaten blir förklarligt genom att många av de rättigheter, som försvaret enligt den tyska straffprocessen har, uttryckligen tillkommer eller utövas av försvarsadvokaten, inte den åtalade. Det handlar främst om missbruk av rättsväsendet, men också om missbruk av försvararrollen i förhållande till klienten. Trots försök till systematisering är gränserna på området otydliga. T.ex. i diskussionen om försvarsadvokaten missbrukar sin ställning då han i processen agerar mot sin klients vilja har åsikterna gått isär och rättspraxisen varierat. Det är emellertid klart att gränsen för försvarsadvokatens agerande måste dras vid den allmänna straffrättens normer. Gränserna för vad som är tillåtet för försvarsadvokaten är visserligen också enligt de advokatetiska reglerna oklara, men detta normverk utgör enligt författaren ändå det bästa skyddet mot försvarsadvokatens missbruk av sina rättigheter.

I den tredje delen av boken behandlas frågan om försvarsadvokatens eventuella skyldighet att medverka i processen. Skyldigheten att medverka anses i tysk rättspraxis vara ett derivat av den i den andra delen behandlade rätten att medverka. Skyldigheten reflekterar det ansvar som försvarsadvokaten bär: I och med att han har befogenheter att påverka straffprocessen blir försvarsadvokaten också en *garant* för ett fungerande (*funktionsfähig*) och formellt korrekt (*justizförmig*) förfarande. Försvarsadvokaten kunde t.ex. garantera en fungerande huvudförhandling genom att gallra den åtalades yrkanden så att för processen "onödiga" bevis inte påyrkas. Försvarsadvokatens förpliktelse att medver-

ka i processen har också presenterats så att passivitet under huvudförhandlingen, t.ex. beträffande bevisupptagningen, kunde leda till förlust av rätten att i högre instans yrka på att bevis upptagits på felaktigt sätt. Det är intressant att konstatera att denna försvarsadvokatens förpliktelse att medverka i processen samtidigt avlastar myndigheterna, framför allt den inkvisitoriska domstolen i huvudförhandlingen – på bekostnad av försvaret. Detta gäller framför allt den information som den åtalade skall tilldelas om bl.a. rätten att tåga. Ansvar för att den åtalade får kännedom om sina processgarantier har därmed genom rättspraxis allt mer förskjutits på försvarsadvokaten. Författaren förklarar med rätta att påförandet av dylika förpliktelser inte kan anses vara i överensstämmelse med försvarsadvokatens roll som biträde för den åtalade.

I enlighet med tysk tradition har författaren på ett föredömligt sätt problematiserat och diskuterat en mängd detaljfrågor kring försvarsadvokatens roll i straffprocessen. Ett av de för nordiska jurister intressanta fenomenen torde vara den låga status som av domstolen anordnade försvarsadvokater (*Pflichtverteidiger*) har i Tyskland. Systemet och värderingarna skiljer sig markant från den nordiska institutionen med offentliga försvarare.

Sättet att behandla frågorna är ingående och ger goda insikter i den av de högsta domstolarna utvecklade lagtolkningen och den vetenskapliga diskussion som förts kring rättsutvecklingen i dessa frågor i Tyskland. Ställvis leder problematiseringen – och avsaknaden av en klar styckeindelning – dock till en viss tungroddhet och en pragmatisk läsare hade kanske önskat en större explicitet i sammanfattningarna som följer på varje del.

Noter

- ¹ På grund av det i Tyskland de facto härskande advokatmonopolet används här uttrycket "försvarsadvokat" som översättning för det tyska "Verteidiger".
- ² Medlemmar i den terroristiska sammanslutningen Rote Armee Fraktion.

Paulina Tallroth

Justitieministeriet, Finland

Torbjörn Tännsjö Coercive Care - The Ethics of Choice in Health and Medicine.

Routledge, London, 1999, 163 s.

Bogen er en slags kommentar til en EU konvention fra 1996 om menneskerettigheder og biomedicin. Forfatteren bekender sig til princippet om den højeste grad af autonomi, baseret på retssikkerhed og antipaternalisme. Love, der regulerer tvang i forbindelse med somatisk medicin, psykiatri inklusive retspsykiatri og social bistand, bør efterleve de nævnte principper, og hvor dette ikke er tilfældet, bør lovene laves om.

Psykiatriske patienter må i visse tilfælde tvangsbehandles. Dette forudsætter, at patienten er ude af stand til selv at træffe en beslutning. Om denne kompetence findes eller ej, bør kun kunne afgøres af en dommer, der forinden kan høre diverse ekspertvidner, herunder en psykiater.

Psykiatriske patienter, der begår kriminalitet, bør holdes fuldt ansvarlige og dermed kunne straffes og afsone straf på lige fod med alle andre, men med adgang til al den psykiatriske og anden form for behandling, der herunder måtte være behov for. Forfatteren anfører, at det måske har lange udsigter med virkeliggørelse af denne tanke; men for

nylig havde Svenska Dagbladet en artikel om det hensigtsmæssige i straf af kriminelle sindssyge. Forfatteren beskriver tre undtagelser, hvor principperne om autonomi, retssikkerhed og antipaternalisme er vanskelige at overholde:

Det er for eksempel problematisk at støtte etableringen af selvmordsklinikker, idet disse godt nok imødekommer individets autonome ret til at bestemme over eget liv, men samtidigt risikerer at modvirke samfundets generelle bestræbelser på selvmordsforebyggelse.

Det er desuden etisk vanskeligt at tillade tvang af senilt demente, så forfatteren foreslår et kompromis, hvorefter tvang forbydes, men alligevel vides at forekomme, dog uden at tage overhånd.

Endelig har forfatteren et problem med, hvad han kalder aftaler af Ulyssisk art, dvs. aftaler som den Ulysses lavede med sin besætning, da strædet mellem Skylla og Karybdis skulle besejles. Ulysses fyldte mændenes ører, så de ikke kunne høre sirenerens lokkende sang, og beordrede dem til ikke at adlyde hans eventuelle bestemmelse (for han ville gerne høre sangen) om at sejle efter den skønne sang og dermed ud i dødsensfarligt farvand. I Socialvæsenet kan man tilsvarende lade klienterne indgå aftale om, at de under en forestående stofafvænnings ikke får mulighed for at forlade behandlingen, og forfatteren anfører, at sådanne aftaler, som han ikke finder ufornuftige, kan siges at bryde med det autonome princip.

Men udover disse tre tilfælde er principperne overholdt allevegne, og forfatteren trøster sig med at kompromisset kun er lille.

Anmelderen er, som det turde fremgå, ofte uenig med forfatteren. Grundlæggende er det stødende, at en person, der synes at befinde sig meget fjernt fra den kliniske virkelighed, gør sig klog på etikken heri (forfatteren er professor i praktisk filosofi ved Göteborgs Universitet). Der er dagligt vanskelige afgørelser at træffe i omsorgsarbejdet, og denne bogs forfatter synes helt at se bort fra den uundgåelige personlige stillingtagen, og hvad der - udover fjerne EU-regler - kan påvirke den. Hvordan mon et personale på et plejehjem skal kunne blive ved med at leve med officielt at bryde alle regler, uden at det kommer til at gå ud over hver enkelts etik? Det irriterer også, at almene principper bedømmes som gode nok, når der faktisk er tre områder, som ikke er så små endda, hvor de ikke kan bruges. Måske er problemet, at det alligevel ikke er helt let at frigøre sig fra paternalistisk at passe på eksempelvis selvmordskandidater, gamle og misbrugere. Som nævnt debatteres det for tiden i Sverige, om man kan sætte psykiatriske patienter i fængsel. I denne bog argumenteres for dette synspunkt, der i øvrigt er i tråd med mange andre aktuelle bestræbelser på at integrere, aktivere og dermed ansvarliggøre psykisk syge. Hvis overhovedet begrebet psykisk sygdom skal give mening, må det imidlertid indebære, at der i omsorgen og behandlingen som noget helt centralt indgår en individuelt tilpasset tildeling af ansvar. Man skal ikke være så bange for paternalismen. Der er nok en mening med, at der skal to forældre til artens videreførelse.

Peter Gottlieb
København

Albin Eser, Winfried Hassemer & Björn Burkhardt (Hrsg.): *Die deutsche Strafrechtswissenschaft vor der Jahrtausendwende, Rückbesinnung und Ausblick*, Verlag C.H. Beck, München 2000, ISBN 3-406-46916-7, xiv + 465 s.

Den tyske strafferet har utvivlsomt globalt set en stærkt dominerende position. Det har derfor stor interesse, at fagets kerne i forbindelse med årtusindskiftet gjorde status ved et møde i Berlin. Foruden alle de mest fremtrædende tyske strafferetsforskere havde man inviteret praktikere, politikere, journalister, forskere fra andre discipliner, samt et antal udlændinge. Denne bog rummer indlæg og summariske referater af diskussionerne på mødet. Titlen er dækkende for emnerne, der blev taget op. Den giver på en overskuelig plads en glimrende gennemgang af, hvor tysk strafferet står i dag, og af fagets selvforståelse. Undertitlen er derimod mindre dækkende. Bogen rummer ikke meget, der har karakter af *Ausblick*. Det gælder også for mange bidrag fra ikketykere; de fleste af dem så helst ind ad de tyske vinduer i stedet for at åbne deres egne.

Alt lader sig selvsagt ikke dække på et par dage – og enhver vil have sine kæpheste, som ikke blev dækket. Der er dog ingen tvivl om, at det var særdeles centrale emner, som blev taget op. De udvalgte hovedtemaer var "Das Selbstverständnis der Strafrechtswissenschaft gegenüber den Herausforderungen ihrer Zeit" med Winfried Hassemer som hovedindleder, "Geglückte und folgenlosen Strafrechtsdogmatik" med Björn Burkhardt, "Die deutsche Strafrechtswissenschaft im Spiegel der Rechtsvergleichung" med George P. Fletcher, "Die Strafrechtswissenschaft im Blick anderer Wissenschaften und der Öffentlichkeit" med Otfried Höffe og "Die Strafrechtswissenschaft vor den Aufgaben der Zukunft" med Claus Roxin. Langt de fleste indledere var tyske; fra Norden deltog Nils Jareborg med et indlæg af almen karakter om det sidstnævnte tema.

For en udlænding var det komparative islæt af særlig interesse. George P. Fletcher (New York) talte om den tyske strafferetsvidenskab i en global sammenhæng. Han påpegede (s. 240 f.) en ganske udbredt tysk selvtilstrækkelighed, som fører til, at den aldrig interesserer sig for, hvad der sker i andre landes forskning. Dette gælder jo desværre også for megen nordisk strafferet. "Dies wäre schon deshalb lächerlich, weil eine echte auf Wahrheitsfindung abzielende Wissenschaft ihre nationalen Grenzen unbedingt sprengen muß. Uden om det tyske center så Fletcher forskellige indflydelsesområder. I første kreds er katolske, romanskaltende lande som Spanien, Portugal og Sydamerika, der er meget stærkt påvirkede af tysk teori. I den næste kreds er lande som Japan, Korea og Finland, "in denen die deutsche Dogmatik hohes Ansehen genießt, aber deren rechtliche Kultur nicht leicht zu durchschauen ist". I tredje kreds findes de skandinaviske lande, "die zwar genügendes Verständnis für die deutsche Dogmatik aufweisen, aber in ihren wissenschaftlichen Tätigkeiten sehr wenig Interesse dafür zeigen". Med enkelte undtagelser anses retspolitiske spørgsmål i de skandinaviske lande ifølge Fletcher for vigtigere end de dogmatiske kernes spørgsmål; og det har han nok ret i. Se kritisk Schünemann i GA 2001. 217 ff.

Seminaret holdt sig, som det skulle, til de store spørgsmål. Stadig tilbagevendende var konflikten mellem den traditionelle retsstatsstrafferet og nutidens fjendestrafret rettet mod sædelighedskriminelle, vaneforbrydere, økonomisk kriminelle, organiserede kriminelle o.s.v. Fjendekategorierne bliver uafledeligt flere, fordi politikere og medier sætter dagsordnerne. Og hver gang med den følge, at nye grupper borgere fratages deres menneskeret og værdighed. Med Günther Jakobs ord (s. 53): "Es ist die kaum erst begonnene Aufgabe der Wissenschaft, die Regeln des Feindstrafrechts zu identifizieren und aus dem

Bürgerstrafrecht auszusondern, um bei diesem um so nachdrücklicher auf der Behandlung des Verbrechens als Rechtsperson beharren zu können." Det var tankevækkende, da en professor fra Zagreb så strafferetsdogmatikkens vigtigste opgave i at være et værn mod diktatur. I tyske indlæg – bl.a. fra Albin Eser – blev der ud fra samme holdning peget på strafferettens sorte plet under nazismen.

Nils Jareborg udskilte i sit indlæg på den ene side kerneordene: Rechtsstaatslichkeit, Proportionalität, Humanität, radikale Verbrechenideologie und selbstkritische Strafrechtsmoral, og på den anden side: Effektivität, Prävention, Law and Order, kollektivistiske Verbrechenideologie und moralistische Strafrechtsmoral.

Et andet gennemgående tema var internationaliseringen såvel af retten som af retsvidenskaben. Medens der var bred enighed om, at strafferetsvidenskabens fremtid forudsatte en stærk komparativ forskning, var der stor skepsis over for tanken om internationalisering af reglerne. I denne forbindelse fik det såkaldte corpus-juris-projekt kun venlige ord med på vejen af en af dets forfattere.

Nogle ganske få specialspørgsmål fik en lidt bredere behandling, f.eks. vildfarelse med hensyn til samtykket i voldtægtssager.

Seminaret skulle jo gøre status over strafferetsvidenskaben. Det skete såvel med hensyn til det almene, som med hensyn til enkeltspørgsmål. (Se især Wolfgang Frisch). Tiden tillod naturligvis kun en kursorisk inddragen af enkeltspørgsmålene. De optrådte derfor også kun som eksempler på styrker og svagheder, før og nu. Både for så vidt angik det almene og det særlige, rejstes spørgsmålet, om forskerne har beskæftiget sig med det væsentligste. Som eksempler på svagheder blev der peget på, at man havde beskæftiget sig for meget med *actio libera in causa* (siden 1980 50 afhandlinger) og *aberratio ictus* (43 publikationer, heraf 6 monografier siden 1980). Derimod var forskningen omkring uagtsomhed blevet negligeret; begrebet var på ingen måde blevet gennemanalyseret. Det samme gjaldt kausalitetsproblematikken.

På en meget begrænset plads får man i denne bog en letlæst status over den tyske strafferetsvidenskab, som en række af dens nuværende spidser ser den. Den rummer endvidere strømpilene for fremtidens problemkredse. Sættningen af deltagerkredsen viste erkendelsen af, at strafferet hverken kan dyrkes i national isolation eller i faglig isolation – og konferencen viste sandheden heri.

Vagn Greve

Københavns Universitet